

**Вивчення стану здоров'я та вікових особливостей
людських ресурсів рядового складу військового запасу
на етапі проходження військової служби за контрактом
в Збройних Силах України в 2001–2010 рр.**

**Л.В. ДІДЕНКО, Л.А. УСТІНОВА,
М.І. ХИЖНЯК, О.В. НАБОЙЧЕНКО**

У статті вивчена придатність до військової служби осіб рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом в Збройних Силах України. Встановлено, що зростання кількості осіб рядового складу військового запасу зі змінами у стані здоров'я свідчать про недостатній рівень здоров'я, що негативно впливає на їх боєздатність та в подальшому на їх придатність до військової служби. Визначені пріоритетні напрямки змін в організацію процесу комплектування рядового складу військового запасу Збройних Сил України людськими ресурсами в умовах переходу до професійної армії, зокрема, удосконалення критеріїв придатності для військової служби.

Ключові слова: *військовий запас рядового складу, військовослужбовці за контрактом, придатність до військової служби, оптимізація комплектування Збройних Сил, критеріїв придатності до військової служби.*

Вступ. На усіх етапах життя країни у загальній системі соціально-економічних заходів велике значення приділяють розвитку охорони здоров'я. Проте на жаль стан здоров'я населення на сьогодні погіршується. Насамперед тут діють інерційні причини, тому що здоров'я, як соціальна, матеріальна, економічна, біологічна та інші категорії взагалі дуже чутливі до змін у суспільстві, в першу чергу – до соціально-економічних [1, 9].

Здоров'я – це не тільки відсутність будь-якої патології, але це і здатність людини швидко адаптуватись до умов середовища, які безперервно змінюються. Тому аналіз факторів забруднення навколишнього середовища і оцінка їхнього впливу на людський організм з одного боку, адаптація людини до різних природно-кліматичних та виробничих умов, мають першочергове значення для збереження здоров'я [1, 9].

В сучасних умовах особливе значення набувають пізнання об'єктивних закономірностей формування здоров'я населення, оцінка зрушень, що відбуваються і стосуються здоров'я і визначення його тенденцій, виявлення регіональних, місцевих соціально-гігієнічних проблем здоров'я та зумовлюючого їх спектру факторів, що включають в себе як рівень соціально-економічного розвитку, так і особливості навколишнього середовища, способу життя та поведінки людей в мікро та макросоціумі [1, 9].

Здоров'я військовослужбовців – один із основних чинників, що забезпечує боєздатність і боєготовність військ. Очевидно, що здоров'я військовослужбовців повинно стати одним з об'єктивних критеріїв як для оцінки перспективи програми будівництва і розвитку Збройних Сил (ЗС) України в цілому, так і для оцінок ефективності системи військової охорони здоров'я. Тенденції у стані здоров'я військовослужбовців дають змогу оцінити ефективність соціальних і медичних заходів, використання медичних і немедичних ресурсів з метою охорони їхнього здоров'я [10, 12–14].

Здоров'я військовослужбовців було предметом дослідження багатьох праць з проблем військової медицини (Білий В.Я. зі співавт., 2000; Варус В.І., 2001; Михайлець В.Ю. зі співавт., 2002; Бібік Т.А., 2005; Косарчук В.В., 2004; Захараш М.П. зі співавт., 2008) [1, 9].

Однак, в цих працях не досліджувалося, які зміни у стані здоров'я та фізичного розвитку осіб рядового складу військового запасу під час проходження військової служби за контрактом в умовах переходу до професійної армії, і як вони впливають на їх придатність до військової служби і готовність служити в ЗС України.

Таким чином, особливого значення на сьогодні набуває вивчення стану здоров'я та фізичного розвитку осіб рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом в ЗС України.

Метою дослідження є вивчення придатності до військової служби осіб рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом в ЗС України на основі вивчення вікових особливостей та їх стану здоров'я і підготовка медичних рекомендацій, призначених для поліпшення процесу комплектування рядового складу військового запасу ЗС України людськими ресурсами при переході на професійну основу.

Матеріали та методи дослідження

Вивчення особливостей стану здоров'я людських ресурсів рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом в ЗС України, які впливають на їх здатність до виконання функціональних обов'язків проводилося при аналізі звітної документації (ф. 2 мед., 4 мед.) за 2001–2010 рр. з використанням статистичного методу дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення

З 2001р. з'явилася нова категорія військовослужбовців – військовослужбовці за контрактом. Для громадян України, які вперше прийняті на військову службу за контрактом на посади рядового складу строк військової служби в календарному обчисленні досягає 3 роки, на посади сержантського і старшинського складу – 5 років. Для осіб, які прийняті на

військову службу за контрактом на посади рядового складу, сержантського і старшинського складу строк військової служби може бути продовжено за новим контрактом відповідно на 3–5 років до досягнення граничного віку перебування на військовій службі.

За віковою характеристикою військовослужбовці за контрактом наближаються до офіцерського складу. Так, в період 2001–2010 рр. частка військовослужбовців за контрактом до 30 років (фактично від 20 років до 30 років, тому що в більшості випадків має місце середня спеціальна освіта) в середньому складала $56,21 \pm 0,05\%$, 31–40 рр. – $30,69 \pm 0,044\%$, 41–50 рр. – $12,80 \pm 0,02\%$, 51–60 рр. – $0,06 \pm 0,00015$ (табл. 1).

Таблиця 1

**Вікова структура осіб рядового складу військового запасу
(військовослужбовців за контрактом)
на етапі проходження військової служби за контрактом
в Збройних Силах України в 2001–2010 рр. (%)**

Вікові групи	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Середній багатолітній показник
До 30 років	52,10	53,98	57,44	59,99	65,06	56,31	59,10	57,10	43,60	57,40	$56,21 \pm 0,05$
31–40 р.	34,68	30,52	28,96	27,82	27,31	29,89	31,30	32,50	31,30	32,60	$30,69 \pm 0,04$
41–50 р.	13,18	15,44	13,54	12,11	7,39	13,55	8,80	10,40	23,60	10,0	$12,80 \pm 0,02$
51–60р.	0,04	0,06	0,06	0,08	0,24	0,25	0,80	0,10	0,9	0,02	$0,26 \pm 0,001$
старше 60 р.	–	–	0,001	–	–	–	–	–	0,60	–	$0,06 \pm 0,0001$

Крім того, сучасна система комплектування ЗС України передбачає виконання військового обов'язку в запасі та проходження служби у військовому резерві. У запас ЗС України та інших військових формувань зараховуються громадяни України, придатні за станом здоров'я до проходження військової служби в мирний або воєнний час і які не досягли граничного віку перебуванні в запасі.

Військовозобов'язані, які перебувають у запасі до рядового складу та мають військові звання рядового, сержантського та старшинського складу, поділяються на розряди за віком (перший розряд – до 35 років; другий розряд: рядовий склад – до 40 років, сержантський і старшинський склад до 45 років, прапорщики і мічмани – до 50 років).

Граничний вік перебування в запасі другого розряду є граничним віком перебування в запасі військовому резерві.

Отже, особовий склад ЗС України має складну структуру за категоріями та є неоднорідною за віком та періодичністю оновлення, тому є актуальним вивчення способу життя і здоров'я призовників.

Так, за результатами досліджень нами встановлено, що серед осіб рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом (військовослужбовці за контрактом) в Збройних Силах України превалювали військовослужбовці, які за станом здоров'я були здоровими і складала 1-шу групу, їх питома вага за середнім багаторічним показником становила $78,73 \pm 0,18\%$ військовослужбовців. Частка військовослужбовців за контрактом 1-шої групи за станом здоров'я в 2001–2010 рр. знизилася від 83,10% в 2001 р. До 75,29% в 2010 р. (табл. 2).

Другу групу стану здоров'я складала військовослужбовці за контрактом, які були практично здорові і за середнім багаторічним показником вони становили в 2001–2010 рр. $14,67 \pm 0,16\%$ обстежених.

Частка осіб рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом 2-гої групи за станом здоров'я в 2001–2010 рр. зростала від 10,04% в 2001 р. До 17,12% в 2010 р. (табл. 2).

Таблиця 2

**Стан здоров'я осіб рядового складу військового запасу
(військовослужбовців за контрактом) на етапі проходження
військової служби за контрактом в Збройних Силах України
у 2001–2010 рр. (%)**

Групи стану здоров'я	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Середній багаторічний показник
I	83,10	83,65	83,82	76,18	80,20	74,19	77,90	74,46	78,48	75,29	$78,73 \pm 0,18$
II	10,04	10,59	11,42	17,95	15,21	17,97	15,44	16,19	14,80	17,12	$14,67 \pm 0,16$
III	06,87	5,76	4,76	5,87	4,58	7,84	6,66	9,35	6,72	7,59	$6,60 \pm 0,11$
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

I – здоровий

II – практично здоровий

III – потребує систематичного нагляду

Третя група стану здоров'я військовослужбовців є найменшою, питома вага осіб рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом, за середнім багаторічним показником, становила $6,60 \pm 0,11\%$ обстежених. Її складала військовослужбовці за контрак-

том, які потребували систематичного медичного нагляду. Питома вага військовослужбовців за контрактом 3-ьої групи за станом здоров'я в 2001–2010 рр. коливалася від 4,5% в 2005 р. до 9,38% в 2008 р. (табл. 2).

Висновки

1. Здоров'я військовослужбовців є одним із основних чинників, що забезпечує боєздатність і боєготовність військ, і є одним із об'єктивних критеріїв як для оцінки перспективності програми будівництва і розвитку ЗС України в цілому, так і для оцінок ефективності системи військової охорони здоров'я.

2. Сучасна система комплектування ЗС України передбачає виконання військового обов'язку громадян України в запасі ЗС України та інших військових формувань, які придатні за станом здоров'я до проходження військової служби в мирний або воєнний час і які не досягли граничного віку перебування в запасі.

3. Людські ресурси рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом (військовослужбовців за контрактом) є неоднорідними за віковою категорією, за віковою характеристикою вони наближаються до офіцерського складу: питома вага військовослужбовців до 30 років становила:

4. Серед осіб рядового складу військового запасу на етапі проходження військової служби за контрактом (військовослужбовців за контрактом), за середнім багаторічним показником, превалювали військовослужбовці, які за станом здоров'я були здоровими і складала 1-шу групу (78,73 0,18% військовослужбовців); 2-га група – практично здорові, становила 14,67 0,16% військовослужбовців; 3-тя група – потребували систематичного медичного нагляду, була найменшою і дорівнювала 6,60 0,11% військовослужбовців.

5. Запропоновано в подальшому в умовах переходу до професійної армії провести комплексне дослідження стану здоров'я осіб військового запасу рядового складу та причини зміни придатності їх до військової служби на етапі закінчення проходження військової служби в ЗС України за контрактом та на основі отриманих результатів розробка та впровадження науково-обґрунтованих критеріїв придатності їх до військової служби в запасі.

Література

1. Білий В.Я. Концепція професійного здоров'я військовослужбовців у Програмі будівництва та розвитку ЗС України / В.Я. Білий, О.О. Сохін, М.М. Вовкодав // Наука і оборона. – 2000. – № 3. – С. 22–26.

2. Бібік Т.А. Вивчення стану здоров'я та надання медичної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України з даними соціологічного опитування / Т.А. Бібік // Військова медицина України – 2005. – № 2. – С. 50–52.

3. Бібік Т.А. До питання про подальший розвиток диспансеризації військовослужбовців Збройних Сил України / Т.А. Бібік, О.В. Сергієні, А.М. Кравченко, Г.І. Тітов // Україна. Здоров'я нації. – 2008. – №2. – С. 192–195.
4. Питання оптимізації медичної та медико-експертної допомоги військовослужбовцям на регіональному рівні / М.П. Захараш, Г.З. Мороз // Лік. справа – 2007. – № 5/6. – С. 125–128.
5. Калагін Ю. Охорона здоров'я військовослужбовців як складова соціальної сфери Збройних Сил України / Ю. Калагін // Соц. психологія. – 2007. – № 5. – С. 157–162.
6. Маркович І.Ф. Медико-соціологічне дослідження факторів способу життя, професійної діяльності та особистого відношення до медичної допомоги військовослужбовців Північного оперативного командування / І.Ф. Маркович // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2003. – № 4. – С. 77–80.
7. Шекера О.Г. Соціально-економічні аспекти формування системи медичного забезпечення Збройних Сил України / О.Г. Шекера. – К., 2006. – 272 с.
8. Шекера О.Г. Медико-демографічні аспекти комплектування Збройних Сил України / О.Г. Шекера, В.Ф. Москаленко. – К.: ЕКМО, 2007. – 184 с.
9. Варус В.І. Стратегія превентивної медицини в охороні професійного здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України у ХХІ сторіччі / В.І. Варус // Наука і оборона. – 2001. – № 2. – С. 20–23.
10. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 2 березня 2005 р. // Військове законодавство України: Збірник нормативних актів. – К.: Атіка, 2005.
11. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. // Законодавство України з питань військової сфери. – К.: Азимут-Україна, 2003.
12. Про концепцію переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями контрактної служби на період до 2015 року: Указ Президента України від 7 квітня 2001 р. // Законодавство України з питань військової сфери. – К.: Азимут-Україна, 2003.
13. Постанова КМУ від 18 жовтня 2006 р. № 1426 «Про структуру військового резерву людських ресурсів // Офіційний вісник України. – 2006. – № 42 (01.11.2006). – С. 2805.
14. Комплектування Збройних Сил та інших військових формувань України особовим складом на контрактній основі: Досвід, проблеми та перспективи. Аналітична доповідь / В.Г. Лішавський, С.Я. Бескоровайний, В.Ж. Богайчук та ін. – К.: НАОУ, Міністерство оборони України. – 2007. – 140 с.

**Изучение состояния здоровья и возрастных особенностей
человеческих ресурсов рядового состава военного запаса на этапе прохождения
военной службы по контракту в Вооруженных Силах Украины в 2001–2010 гг.**

**Л.В. ДИДЕНКО, Л.А. УСТИНОВА,
Н.И. ХИЖНЯК, Е.В. НАБОЙЧЕНКО**

В статье изучена пригодность к военной службе лиц рядового состава военного запаса на этапе прохождения военной службы по контракту в Вооруженных Силах Украины. Установлено, что рост количества лиц рядового состава с изменениями в со-

стоянии здоровья свидетельствует о недостаточном уровне здоровья, которое отрицательно влияет на их боеспособность и в дальнейшем на их пригодность к военной службе. Определены приоритетные направления изменений в организации процесса комплектования рядового состава военного запаса Вооруженных Сил Украины человеческими ресурсами в условиях перехода к профессиональной армии, в частности, усовершенствование критериев пригодности для военной службы.

Ключевые слова: военный запас рядового состава, военнослужащие по контракту, пригодность к военной службе, оптимизация комплектования Вооруженных Сил, критерии годности к военной службе.

**Study of health condition and agepeculiarities
of human resources of soldiers in military reserve at the stage of conducting
military contract service in the Armed Forces of Ukraine in 2001–2010**

**L.V. DIDENKO, L.A. USTINOVA,
M.I. KHYZHNYAK, H.V. NABOYCHENKO**

Fitness of soldiers in military reserve for military service at the stage of conducting military contract service in the Armed Forces of Ukraine has been studied in the article. It has been established that the growing number of soldiers in military reserve with changes in health and physical condition indicates insufficient level of the health which has a negative impact on their capability and gradually on their fitness for military service. Priorities of changes in organization of the process of completion by human resources of the soldiers' military reserve in the Armed Forces of Ukraine during their transition towards professional army have been defined, to include optimization of criteria of fitness for military service.

Key words: soldiers' military reserve, contract servicemen, fitness for military service, optimization of completion of the Armed Forces, criteria of fitness for military service.

УДК 616.24-002.5-085-036.8:614.4

**Рівень інформованості пацієнтів протитуберкульозних закладів
щодо захворювання на туберкульоз**

**М.М. КУЖКО, А.О. МИХАЙЛОВА,
О.В. АВРАМЧУК, Л.І. ГРЕЧАНИК**

Резюме. Встановлено, що лише 2,3% пацієнтів повністю інформовані про захворювання на туберкульоз. 61,8% пацієнтів добре усвідомлені про своє захворювання. Додаткових знань про туберкульоз потребують 80,6% хворих на туберкульоз легень.

Ключові слова: туберкульоз, джерела інформації, знання пацієнтів.

В Україні за останнє десятиріччя санітарно-освітня робота з населенням погіршилася. До того ж принципи санітарно-освітньої роботи, що були